

3. Гонюкова Л., Суржик М. Зміна парадигми управління закладами освіти в територіальних громадах України на засадах міжсуб'єктної взаємодії. *Аспекти публічного управління*. 2022. Т. 10, № 5. С. 47–53.
4. Діагностика та компенсація освітніх втрат у загальній середній освіті України : метод. реком. / кол. автор.; за загальною редакцією О. М. Топузова ; укл. М. В. Головка. Київ : Педагогічна думка, 2023. 187 с.
5. Кендюхова А., Шило О. Проблема виникнення освітніх втрат та шляхи їх подолання в умовах війни. *Філософія сучасної освіти та управління освітньою політикою*. 2024. № 8. С. 8–16.
6. Керівництво процесом надолуження освітніх втрат у закладі освіти. URL: <https://osrgrpp.od.ua/?p=32777> (дата звернення: 19.05.2024).
7. Моделі подолання освітніх втрат в умовах війни та післявоєнний період : метод. реком. / укл.: В. В. Стойкова, О. А. Завгородня, Л. Л. Козирева, С. В. Гіль ; за заг. ред. В. В. Стойкової. Миколаїв : Центр редакційно-видавничої діяльності ОШПО, 2023. 48 с.
8. Усик В. І. Освіта як інструмент для забезпечення сталого відновлення та розвитку в умовах надзвичайних ситуацій. *Вчені записки* : зб. наук. пр. / М-во освіти і науки України, Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана ; [редкол.: О. Яценко (голов. ред.) та ін.]. Київ : КНЕУ, 2023. Вип. 33. С. 208–219.

ПРОЯВ КОМУНІКАТИВНОЇ АГРЕСИВНОСТІ ПІДЛІТКІВ

Піскун Н. В.

*Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка
Bynatalilutsenko@gmail.com*

Підлітковий вік є вирішальним етапом становлення особистості, який характеризується підвищеною емоційною чутливістю, прагненням до самоствердження та пошуком власної ідентичності. У сучасних кризових умовах, що охоплюють економічні, політичні, соціальні та психологічні сфери, підлітки опиняються в ситуації підвищеної невизначеності, тривоги та емоційного напруження. Саме в таких обставинах агресивна поведінка може виступати формою психологічного захисту, способом компенсації фрустрації та засобом утвердження власного «Я». Практика показує, підлітки мають низький рівень комунікативних здібностей. Низький рівень комунікації є прямим наслідком психологічних бар'єрів спілкування [1, с.12].

Соціальні зрушення, пов'язані з воєнними діями, інформаційними переважаннями, нестабільністю у сфері освіти, посилюють вплив фрустраційних чинників на психіку підлітка. Унаслідок цього зростає рівень емоційної збудливості, імпульсивності, порушується здатність до саморегуляції.

Період підлітковості відзначається суперечливістю внутрішніх переживань і водночас активним прагненням до соціального самоствердження. У цьому віці підлітки особливо чутливо реагують на оцінку з боку ровесників і дорослих, що нерідко провокує емоційні

напруження у міжособистісній взаємодії. У таких умовах агресія набуває комунікативного характеру, проявляючись у поведінці, спрямованій на партнерів по спілкуванню. Вона може виявлятися як у відкритих формах – суперечках, конфліктах, вербальній різкості, – так і в непрямих, пов'язаних із емоційним відстороненням або демонстративною байдужістю.

З метою вивчення особливостей таких проявів було застосовано тест оцінки агресивності у відносинах (А. Ассінгер) результати якого узагальнено у таблиці 1.

Таблиця 1 – Специфіка прояву комунікативної агресії у осіб підліткового віку (n=65)

Гуманність комунікації		Помірна агресивність комунікації		Виражена жорстокість комунікації	
n	%	n	%	n	%
23	35	18	27	24	38

Як видно з таблиці 1 виражена жорсткість у спілкуванні властива 38% досліджуваних, що свідчить про наявність тенденції до конфронтаційного стилю комунікації у значної частини осіб підліткового віку. Для цієї групи характерне прагнення домінувати у взаємодії, відстоювати власну думку без урахування позиції співрозмовника, а також схильність до використання емоційного тиску як способу впливу. Такі учні можуть демонструвати різкість у висловлюваннях, перебільшену самовпевненість, нетерпимість до критики й небажання поступатися. Часто це поєднується з підвищеною збудливістю, імпульсивністю та низькою здатністю до саморегуляції. Вони реагують на невдачі або суперечності не пошуком компромісу, а активним опором або спалахом емоцій, що ускладнює встановлення конструктивних стосунків з ровесниками. Подібна поведінка може бути формою самоствердження, коли підліток прагне підтвердити власну значущість, навіть якщо це супроводжується порушенням норм спілкування.

Помірна агресивність у комунікації, притаманна 27% респондентів, відображає більш збалансований тип міжособистісної поведінки. Для цих осіб характерна здатність відкрито виражати власну позицію без схильності до ворожості чи приниження співрозмовника. Вони здатні проявляти наполегливість у відстоюванні своїх інтересів, однак контролюють емоційні реакції та зазвичай намагаються зберігати позитивний тон спілкування. Агресивність у цій групі найчастіше носить ситуативний характер і виявляється у відповідь на фрустрацію, відчуття несправедливості чи відмову у визнанні. Підлітки з помірним рівнем агресивності схильні до конструктивних способів розв'язання конфліктів, хоча в емоційно напружених ситуаціях можуть тимчасово переходити до жорсткіших комунікативних стратегій.

Найбільш соціально адаптованою групою виявилися 35% досліджуваних, які характеризуються гуманністю у спілкуванні. Їм притаманні емпатійність, доброзичливість, готовність вислухати співрозмовника та знайти компроміс у суперечливих ситуаціях. Такі підлітки прагнуть зберігати гармонійні стосунки, уникають конфронтацій і орієнтуються на взаєморозуміння. У спілкуванні вони відзначаються емоційною стабільністю, делікатністю, умінням співчувати. Водночас надмірне прагнення до миролюбності іноді поєднується з недостатньою упевненістю у собі, що може призводити до уникання відкритих зіткнень навіть тоді, коли необхідно захистити власну позицію. Однак у цілому така модель поведінки сприяє формуванню позитивного соціального досвіду та зниженню рівня конфліктності в групових взаємодіях.

Отже, більшість досліджуваних демонструють виражену жорсткість у спілкуванні, що свідчить про наявність конфронтаційних тенденцій та схильність використовувати агресію як засіб самоствердження в міжособистісних стосунках. Такі реакції є типовими для підліткового віку, коли емоційна нестабільність і прагнення до незалежності поєднуються з недостатнім рівнем самоконтролю. Менша частина респондентів характеризується помірною агресивністю у комунікації – вони здатні контролювати власні емоції, проте в умовах тиску або фрустрації можуть вдаватися до вербальної різкості. Приблизно третина осіб підліткового віку відзначається гуманністю у спілкуванні, що виявляється у доброзичливості, готовності до компромісу та толерантності до думки інших. Ця група демонструє більш зрілі форми комунікативної поведінки, орієнтовані на взаєморозуміння, а не на протистояння.

ЛІТЕРАТУРА

1. Атаманчук Н.М. Арт-терапія як засіб вивчення та подолання бар'єрів у спілкування підлітків. *Наука та освіта*. 2015. С.12–16.

РОЛЬ МЕТОДІВ ПСИХОЛОГІЧНОЇ САМОПІДТРИМКИ ПЕДАГОГІВ У ПОДОЛАННІ НАСЛІДКІВ ПСИХОЕМОЦІЙНОГО ВИСНАЖЕННЯ В УМОВАХ ВІЙНИ

Плужник В. К.

*Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка
vladislavpluzhnyk@ukr.net*

Війна стала для всіх українців важким випробуванням, а для педагогічних працівників – ще й професійним викликом. Учитель, який щодня взаємодіє з дітьми, мусить залишатися опорою й